

ЗМІСТ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

CONTENT AND PRINCIPLES OF ORGANIZATION OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті розглянуто проблему визначення змісту поняття та характеристик організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) України. Проведено контент-аналіз поняття «дистанційне навчання» та сполучених із ним понять. Обґрунтовано, що поняття «дистанційне навчання» є найбільш всеохопним.

Доведено, що головними складниками організації дистанційного навчання є забезпечення успішної інтерактивної взаємодії учасників освітнього процесу засобами сучасних інформаційно-комунікативних технологій (information and communication technologies, ICT), належна організація самостійної роботи студентів за умов якісного консультативного супроводу викладачем; забезпечення процесу дистанційного навчання необхідними інформаційними ресурсами, методичними матеріалами та іншими засобами навчання. Запропоновано авторське визначення поняття «дистанційне навчання у ЗВО». Дистанційне навчання у ЗВО – це якісно нова, самостійна, інтегративна, особистісно орієнтована форма організації та реалізації процесу професійної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах опосередкованої інтерактивної взаємодії віддалених одне від одного у часі та просторі учасників навчання у спеціалізованому освітньому середовищі з використанням сучасних інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій, що ґрунтується на активізації креативності та самостійної роботи студентів. Сформульовано принципи організації дистанційного навчання у ЗВО: 1) інтерактивності (забезпечення здобувача вищої освіти можливістю здійснювати ефективний і узгоджений контакт (діалог, полілог) із викладачами та іншими учасниками процесу підготовки); 2) технологічності (провідним засобом реалізації процесу дистанційного навчання є сучасні інформаційно-комунікативні (цифрові) технології); 3) самостійного навчання (реалізація процесу дистанційного навчання базується на керованій викладачем цілеспрямованій самостійній роботі здобувачів вищої освіти над навчальним матеріалом за умов активного консультативного супроводу викладачем); 4) особистісного цілепокладання (організація процесу дистанційного навчання здобувача вищої освіти відбувається на основі індивідуального графіку з урахуванням його особистісних цілей); 5) професіоналізації (процес дистанційного навчання заснований на створенні сприятливих умов для формування професійних компетентностей); 6) діагностики (передбачає здійснення постійного моніторингу рівня та динаміки набуття необхідних компетентностей здобувачем вищої освіти для своєчасної корекції у виборі методів та засобів дистанційного навчання); 7) креативності (передбачає цілеспрямоване застосування у процесі навчання різноманітних творчих завдань щодо стимулювання творчої активності та розвитку рис творчої особистості у здобувачів вищої освіти).

Ключові слова: дистанційне навчання, заклад вищої освіти, віддалена взаємодія, інтерактивність, сучасні інформаційно-комунікативні технології, самостійна

робота здобувача вищої освіти, професійні компетентності, креативність.

The article considered the problem of determining the content of the concept and characteristics of the distance learning organization in higher education institutions (HEI) of Ukraine. A content analysis of the concept of "distance learning" and related concepts is carried out: online learning, online education, extra distance learning, network learning, e-learning, virtual learning, virtual education, Internet education, and others. It has been substantiated that the most comprehensive definition is "distance learning".

It is proved that the main components of distance learning are securing the successful and interactive interaction of the participants in the educational process with the help of modern information and communication technologies (ICT), proper organization of independent work of students under the conditions of high-quality consulting support by the teacher; providing the distance learning process with the necessary information resources, methodological materials, and other learning tools. The author's definition of the term "distance learning in (HEI)" is offered. Distance learning in HEI is a qualitatively new, independent, integrative, personality-oriented form of organization and implementation of the process of professional training of higher education students in the conditions of indirect interactive interaction of distant from each other in time and space learning participants in a specialized educational environment using modern information and communication (digital) technologies, which is based on the activation of creativity and independent work of students. The principles of the organization of distance learning in HEI are formulated: 1) Interactivity – providing the student with the opportunity to make effective, coordinated contact (dialogue, polylogue) with teachers and other participants in the training process; 2) Technological – the leading means of implementing the process of distance learning are modern information and communication (digital) technologies; 3) Independent learning – the implementation of the process of distance learning is based on the teacher-led purposeful independent work of higher education students on educational material under the conditions of active consulting support by the teacher; 4) Personal goal-setting – the organization of the process of distance learning of the higher education students is based on an individual schedule with taking into account personal goals; 5) Professionalization – the process of distance learning is based on creating favorable conditions for the formation of professional competencies; 6) Diagnostics – provides for the implementation of constant monitoring of the level and dynamics of the acquisition of the necessary competencies by the higher education student for timely correction in the choice of methods and means of distance learning; 7) Creativity – involves the purposeful use in the learning process of various creative tasks to stimulate creative activity and the development of the creative personality of the higher education student.

Key words: distance learning, institution of higher education, distant interaction, interactivity, modern information and communication technologies, independent work of the higher education students, professional competencies, creativity.

УДК 378.018.43
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.44>

Косюк В.Р.,
канд. пед. наук,
старший викладач кафедри дизайну
Комуніального закладу вищої освіти
«Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

Постановка проблеми в загальному вигляді.

В умовах режиму карантину, зумовленого епідемією Covid-19, відбулося надтермінове переведення навчання у ЗВО в дистанційний режим, який влучно називають надзвичайним віддаленим навчанням (Emergency Remote Teaching). Це стало викликом для всієї системи вищої освіти України загалом та дизайн-освіти зокрема. Щоб ефективно працювати над надбанням майбутніми дизайнерами професійних компетентностей, викладачеві необхідно пам'ятати, що створення креативного освітнього середовища [13, с. 115] є головною умовою успішної реалізації поставленої мети. У процесі переходу освітнього процесу на дистанційний або гібридний (змішаний) режим (під час адаптації означеного середовища до функціонування на базі сучасних інформаційно-комунікативних технологій) необхідно компенсувати негативні наслідки віддаленості окремої особистості, коли учасники навчальної взаємодії (територіально або у часі) перебувають за межами можливого безпосереднього контакту, а також сприяти засвоєнню ними нової інформації, спонукати їх до креативного мислення та продукування власних

думок тощо. Відповідаючи на виклики «нової реальності», не всім ЗВО вдається системно організувати процес віддаленого навчання, зокрема, через не повністю вивчене та обґрунтоване питання інтерпретації самого поняття та його характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Здійснений аналіз наукових досліджень у контексті обраної теми дозволив виявити, що теоретичні і методичні аспекти дистанційного навчання як вияв своєрідного та особливого педагогічного явища протягом тривалого часу, а найбільше саме сьогодні, в умовах пандемії, цікавлять як зарубіжних, так і національних дослідників: Е. Азімова, А. Андрєєва, В. Бикова, І. Государєва, М. Вайндорф-Сисоєву, Е. Полата, Н. Стукало та ін.

Зважаючи на актуальність теми, подальшого дослідження потребують питання організації дистанційного навчання для забезпечення якісної професійної підготовки у закладах вищої освіти, зокрема, **потребує подальших наукових розвідок** уточнення змісту поняття «дистанційне навчання», його зв'язку з іншими сполученими поняттями та принципів організації дистанційного навчання у ЗВО.

Таблиця 1

Контент-аналіз змісту поняття «дистанційне навчання»

№ з/п	Характеристика	Джерела												Результат
		[1, с. 65]	[3, с. 60–63]	[4, с. 191]	[7, с. 14, 15]	[9]	[8]	[10, с. 22]	[11, с. 27]	[14]	[16]	[17]	[18, с. 142]	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	викладання, взаємодія вчителя (викладача) і учнів між собою на відстані (у часі і/або просторі), опосередкована взаємодія віддалених один від одного учасників навчання, забезпечення можливості узгодженого контакту (діалогу) з викладачами та іншими учнями	+	+	+	+	+			+	+	+	+		0,8
2	реалізуються специфічними засобами інтернет-технологій або іншими засобами, що передбачають інтерактивність (кейс-, ТВ-, мережеві технології навчання тощо)	+			+	+	+	+			+		+	0,6
3	основу освітнього процесу становить цілеспрямована самостійна робота студента, за індивідуальним розкладом; базується на принципі самостійного навчання студента	+			+		+				+			0,3
4	містить усі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання)	+				+					+			0,3
5	це якісно нова організація освіти, освітнього процесу				+			+						0,2
6	інформаційні технології в дистанційному навчанні є провідним засобом.						+				+			0,2
7	технології та форми навчання на відстані						+						+	0,2
8	складниками є: навчальний центр, інформаційні ресурси (навчальні курси, довідкові, методичні та інші матеріали), засоби забезпечення технології дистанційного навчання, викладачі-консультанти	+					+							0,2
9	форма отримання освіти (нарівні з очною, заочною, очно-заочною та екстернатом)	+												0,1
10	це синтетична, інтегральна, гуманістична форма навчання		+											0,1
11	форма організації і реалізації навчально-виховного процесу			+										0,1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
12	сукупність сучасних технологій						+							0,1
13	організація освітнього процесу											+		0,1
14	це самостійна (окрема) форма навчання										+			0,1
15	в освітньому процесі використовуються традиційні і специфічні методи, засоби і форми навчання, засновані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях.	+	+											0,1
16	основними принципами є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, надання студентам можливості самостійного опанування досліджуваного матеріалу, а також консультаційний супровід у процесі дослідницької діяльності.						+							0,1
17	може відбуватися в синхронному чи асинхронному режимі									+				0,1

Метою статті є аналіз та уточнення змісту поняття «дистанційне навчання», його зв'язку з іншими сполученими поняттями та принципів організації дистанційного навчання у ЗВО

Виклад основного матеріалу. У наукових джерелах можна знайти такі варіанти, як онлайн-навчання, онлайн-освіта, дистанційне навчання, дистанційна форма навчання, дистанційна освіта, надзвичайне віддалене навчання, мережеве навчання, електронне навчання, віртуальне навчання, віртуальна освіта, інтернет-освіта тощо. Було здійснено контент-аналіз праць науковців щодо змісту цих понять. У таблиці 1 наведено результати контент-аналізу змісту поняття «дистанційне навчання». Для спрощення сприйняття результати контент-аналізу округлено до десятої після коми.

За результатами контент-аналізу можна виокремити такі головні складники організації дистанційного навчання:

– забезпечення успішної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, що територіально або у часі перебувають за межами можливого безпосереднього контакту;

– забезпечення інтерактивності засобами сучасних інформаційно-комунікативних технологій (information and communication technologies, ICT) або іншими засобами, що можуть забезпечити необхідну взаємодію між учасниками навчально-виховного процесу;

– забезпечення належної організації самостійної роботи студентів як основи успішного навчання за умов якісного консультаційного супроводу викладачем;

– забезпечення процесу дистанційного навчання необхідними інформаційними ресурсами, методичними матеріалами та іншими засобами навчання.

Розглянемо думки науковців щодо змісту сполучених понять (таблиця 2).

Таблиця 2

Зміст понять, сполучених із поняттям «дистанційна освіта»

Поняття	Визначення
1	2
Відкрита освіта	система освіти, яка забезпечує можливість вибору учнем програми, викладача, графіка та форм навчання в одному або декількох навчальних закладах незалежно від місця їх розташування і місця проживання учня. Основною технологією відкритої освіти є дистанційне навчання . [1, с. 181]
Онлайн-освіта	є добре продуманим, послідовним і заздалегідь спланованим процесом і передбачає відповідну методологію й дизайн дисциплін та освітніх програм [20]. Online education (онлайн-освіта) – це тип навчання, який здійснюється за допомогою Інтернету для студентів, які використовують свої домашні комп'ютери. Основна відмінність між онлайн-навчанням і традиційним полягає в тому, що онлайн-освіта звільняє студентів від звичайних атрибутів програми на здобуття ступеня, включаючи поїздки на навчання, планування свого розкладу під час занять і фізичної присутності протягом кожного заняття [25].
Онлайн-навчання	це варіант синхронної дистанційної освіти, за якого учні мають бути присутніми біля моніторів комп'ютерів чи увімкнених мобільних телефонів одночасно з учителем за розкладом [14]. (синхронна взаємодія) – вид освітньої діяльності, за якої заняття проводяться з використанням Інтернету в режимі реального часу [5, с. 14]
Електронна педагогіка, Е-педагогіка	Із позицій електронної (віртуальної) педагогіки процес навчання відбувається у вельми специфічній педагогічній системі. Досить зауважити, що елементи цієї системи функціонують не у звичному нам предметному світі, а у віртуальному освітньому середовищі, взаємодіючи із засобами сучасних і перспективних інформаційних та телекомунікаційних технологій. Уже через це електронізація трансформувала вічні проблеми педагогіки та висуває нові. Відкриваючи не бачені раніше можливості для студентів і викладачів, вона істотно ускладнює їх функції, збагачує зміст педагогічної та навчальної праці [2, с. 11, 12].

1	2
Електронна педагогіка, Е-педагогіка	Найявний досі практичний досвід навчання і теоретичні дослідження показують, що для ефективноної підготовки та реалізації освітніх процесів в інформаційно-освітніх середовищах необхідна розробка нової галузі педагогіки, яку пропонується умовно назвати електронною педагогікою: « Е-педагогікою » [2, с. 9].
Електронне навчання, E-learning	організацію освітньої діяльності із застосуванням інформації, що міститься в базах даних і використовується у процесі реалізації освітніх програм, а також інформаційних технологій, що забезпечують її обробку, технічних засобів та інформаційно-телекомунікаційних мереж, що уможливають передання лініями зв'язку зазначеної інформації, взаємодію учнів і педагогічних працівників [5, с. 13].
	це будь-яка діяльність вчення та викладання, всі процеси навчання, підготовки або консультування, а також формування і розвитку досвіду і компетентностей, що розгортаються в будь-якому електронному інформаційно-освітньому середовищі (ЕІОС) [6, с. 183].
	E-learning (скорочення від англ. Electronic Learning) – система електронного навчання, синонім таких термінів, як «електронне навчання», «дистанційне навчання», «навчання із застосуванням комп'ютерів», «мережеве навчання», «віртуальне навчання», «навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій». Є визначення, яке дали фахівці ЮНЕСКО: «e-Learning – навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа» [21].
	E-learning – система навчання, заснована на формалізованому навчанні, але за допомогою електронних ресурсів, відома як електронне навчання. Хоча навчання може проводитися як в аудиторії, так і поза нею, використання комп'ютерів та Інтернету є основним компонентом електронного навчання. Його також можна назвати мережевим переданням навичок і знань, при цьому навчання надається великій кількості студентів або одночасно, або в інший бажаний ними час [23].
	E-Learning (електронне навчання) – це широкий термін, який охоплює різні типи електронного навчання, включаючи змішане навчання, цифрове навчання, дистанційне навчання і онлайн-навчання [22].
Мережеве навчання	(мережева форма реалізації освітніх програм) забезпечує можливість опанування виучениками освітньої програми з використанням ресурсів декількох організацій, що провадять освітню діяльність, зокрема іноземних, а також із використанням ресурсів інших організацій [5, с. 14].
	широке впровадження мережі Інтернет в освіту зумовило появу мережевих технологій навчання та поставило питання про доцільність розгляду формування професійної компетентності майбутніх фахівців через призму нових освітніх технологій. Постійно зростають можливості Інтернету відкривають нові перспективи для впровадження дистанційних технологій у вищу освіту з метою формування професійної компетентності майбутніх фахівців та потребують розвинутого комп'ютерного навчально-методичного забезпечення [15].
Інтернет-освіта (Online tutoring)	здійснюється з використанням ресурсів та технологій глобальної мережі Інтернет. Щодо поняття, то дистанційна освіта є видовою відмінністю, більш суворо регламентує техніко-технологічну специфіку навчання, як-от використання мережі Інтернет (дистанційно можна навчатися не тільки через Інтернет, а і за допомогою локальних мереж, відеозв'язку тощо) [12].
Інтернет-навчання	навчання, за якого виученики пов'язані з джерелами інформації, з викладачем або одне з одним через комп'ютерну мережу Інтернет [1, с. 86].
Електронне-дистанційне навчання (е-ДН)	різновид ДН (дистанційного навчання), за яким учасники і організатори навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію (як асинхронно, так і синхронно) у часі, принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та ін. інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі Інтернет/Інтранет, медіанавчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології [4, с. 191].
Електронна дистанційна освіта (е-ДО)	різновид освітньої системи, в якій навчально-виховний процес переважно підтримується технологіями е-ДН, а організація освітнього процесу забезпечує реалізацію принципів відкритої системи [4, с. 10].
Електронне інформаційно-освітнє середовище	це середовище, що включає електронні інформаційні ресурси, електронні освітні ресурси, сукупність інформаційних технологій, телекомунікаційних технологій, відповідних технологічних засобів і забезпечує опанування виучениками освітніх програм у повному обсязі незалежно від їх місця знаходження [5, с. 15].
Віртуальне освітнє середовище	програмно-телекомунікаційне середовище, що забезпечує ведення навчального процесу, його інформаційну підтримку і документування в електронних мережах із використанням єдиних технологічних засобів. Доступ до віртуального освітнього середовища може бути відкритий для будь-якого навчального закладу незалежно від його спеціалізації і рівня освіти, що надається [1, с. 38].
	сукупність суб'єктів освіти, інформаційного змісту та комунікаційних можливостей локальних, корпоративних і глобальних комп'ютерних мереж, що формуються і використовуються для освітніх цілей усіх учасників системи навчання та безперервного підвищення кваліфікації [5, с. 14].
Віртуальне навчання	процес і результат комунікативної взаємодії суб'єктів і об'єктів освіти у віртуальному освітньому середовищі, специфіку і зміст якого визначають конкретні суб'єкти та об'єкти під час самої взаємодії [19].

1	2
Гібридне навчання (hybrid instruction)	належить до такого різновиду навчання, в якому ретельно сплановано поєднання як традиційних занять в аудиторіях, так і онлайн-навчання. Отож, гібридне навчання поєднує в собі найкраще з обох видів навчання. Студенти можуть установити безпосередній зв'язок зі своїми викладачами, а також з іншими студентами, при цьому їм більше не потрібно регулярно відвідувати заняття, тому що велика частина навчальних завдань може бути виконана через Інтернет.[24]
Змішане навчання	технологія організації навчального процесу, що поєднує застосування електронного навчання, дистанційних освітніх технологій та традиційного навчання [5, с. 15].
Надзвичайне віддалене навчання (Emergency Remote Teaching)	це поняття вже широко застосовується й обговорюється іноземними фахівцями й чітко відмежовується від усталеної термінології онлайн-освіти (online education, e-learning). Надзвичайне віддалене навчання застосовується у відповідь на кризові ситуації, а дизайн дисциплін та освітніх програм розроблений для традиційного викладання в аудиторії [20].
Дистанційні освітні технології (ДОТ)	розуміють освітні технології, що реалізовані із застосуванням інформаційних та телекомунікаційних технологій за опосередкованої (на відстані) або в повному обсязі опосередкованої взаємодії виученика і педагогічного працівника [5, с. 13]
Офлайн-навчання	(асинхронна взаємодія) – вид освітньої діяльності у відкладеному часі, поза Мережею, за умов відключеного Інтернету [5, с. 14].

Дійсно, у такому різноманітті понять важко орієнтуватися. Вони багато в чому перетинаються, доповнюють одне одного, але не тотожні та роблять акцент на різних аспектах організації процесу навчання. Уважаємо, що найбільш всеохопним є все ж поняття «дистанційне навчання». На підставі проведеного аналізу, узагальнення думок науковців з урахуванням сучасного стану інформаційних технологій та досвіду викладання в умовах карантинних обмежень пропонуємо таке авторське визначення поняття «дистанційне навчання у ЗВО»

Дистанційне навчання у ЗВО – це якісно нова, самостійна, інтегративна, особистісно орієнтована форма організації та реалізації процесу професійної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах опосередкованої інтерактивної взаємодії віддалених один від одного у часі та просторі учасників навчання у спеціалізованому освітньому середовищі з використанням сучасних інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій, що ґрунтується на активізації креативності та самостійної роботи студентів.

Доцільно виокремити такі **принципи організації дистанційного навчання у ЗВО**:

1) інтерактивності (забезпечення здобувача вищої освіти можливістю здійснювати ефективний й узгоджений контакт (діалог, полілог) із викладачами та іншими учасниками процесу підготовки);

2) технологічності (провідним засобом реалізації процесу дистанційного навчання є сучасні інформаційно-комунікативні (цифрові) технології);

3) самостійного навчання (реалізація процесу дистанційного навчання базується на керуванні викладачем цілеспрямованій самостійній роботі здобувачів вищої освіти над навчальним матеріалом за умов активного консультативного супроводу викладачем);

4) особистісного цілепокладання (організація процесу дистанційного навчання здобувача вищої

освіти відбувається на основі індивідуального графіку з урахуванням його особистісних цілей);

5) професіоналізації (процес дистанційного навчання заснований на створенні сприятливих умов для формування професійних компетентностей);

6) діагностики (передбачає здійснення постійного моніторингу рівня та динаміки набуття необхідних компетентностей здобувачем вищої освіти для своєчасної корекції у виборі методів та засобів дистанційного навчання);

7) креативності (передбачає цілеспрямоване застосування у процесі навчання різноманітних творчих завдань щодо стимулювання творчої активності та розвитку рис творчої особистості у здобувачів вищої освіти).

Висновки. За результатами дослідження змісту поняття дистанційного навчання та пов'язаних із ним понять можна зробити такі висновки:

1) обґрунтовано, що найбільш всеохопним є поняття «дистанційне навчання». Виокремлено головні складники організації дистанційного навчання, до яких належать: забезпечення успішної інтерактивної взаємодії учасників освітнього процесу засобами сучасних інформаційно-комунікативних технологій, організації самостійної роботи студентів за умов якісного консультативного супроводу викладачем; забезпечення процесу дистанційного навчання необхідними інформаційними ресурсами, методичними матеріалами та іншими засобами навчання;

2) запропоноване авторське визначення поняття «дистанційне навчання у ЗВО». Дистанційне навчання у ЗВО – це якісно нова, самостійна, інтегративна, особистісно орієнтована форма організації та реалізації процесу професійної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах опосередкованої інтерактивної взаємодії віддалених одне від одного у часі та просторі учасників навчання у спеціалізованому освітньому середовищі

з використанням сучасних інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій, що ґрунтується на активізації креативності та самостійної роботи студентів;

3) сформульовано принципи організації дистанційного навчання у ЗВО: інтерактивності, технологічності; самостійного навчання, особистісного цілепокладання, професіоналізації, діагностики, креативності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : Икар, 2009. 448 с.
2. Андреев А.А. Введение в Интернет-образование : учеб. пособие. Москва : Логос, 2003. 76 с.
3. Андреев А.А. Дидактические основы дистанционного обучения. Москва : РАО, 1999, 120 с. URL: http://www.e-biblio.ru/book/bib/Online/book/didakt_osnovy_dist_obucheniya.pdf (дата звернення: 05.07.2021).
4. Биков В.Ю. Дистанційна навчання / Енциклопедія освіти України / Акад. пед. наук України / Головний ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Вайндорф-Сысоева М.Е. Методика дистанционного обучения : учеб. пособие для вузов / под общ. ред. М.Е. Вайндорф-Сысоевой. Москва : Юрайт, 2017. 194 с.
6. Государев И.В. К вопросу о терминологии электронного обучения. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-terminologii-elektronnogo-obucheniya/viewer/> (дата звернення: 07.07.2021).
7. Давыдова Л.П. Организация самостоятельной работы студентов-заочников младших курсов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Москва, 1985. URL: <https://www.dissercat.com/content/organizatsiya-samostoyatelnoi-raboty-studentov-zaochnikov-mladshikh-kursov> (дата звернення 08.07.2021).
8. Дистанційне навчання. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне_навчання?fbclid=IwAR3abduLhxn9tFfQcXQKRbXDRimVPZKXPxEjx37Lolqx7nMFip-5UCrqbU (дата звернення 09.07.2021).
9. Дистанционное обучение. *Википедия*. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/24723> (дата звернення 09.07.2021).
10. Евреинов Э.В., Каймин В.А. Информатика и дистанционное образование. Москва : «ВАК», 1998. 88 с.
11. Иванченко Д.А. Системный анализ дистанционного обучения : монография. Москва : РГСУ «Союз», 2005. 192 с. URL: <https://docplayer.ru/28908148-Sistemnyu-analiz-distancionnogo-obucheniya.html> (дата звернення: 08.07.2021).
12. Интернет-освіта. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Интернет-освіта> (дата звернення: 06.07.2021).
13. Косюк В.Р. Развитие творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2019.
14. Лапін Є. Дистанційне та онлайн-навчання – чи це одне й те ж саме? Думки 4-х освітніх експертів *Українська правда. Життя*. URL: https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/u-chomu-polyagaye-riznicya-mizh-distancijnoyu-osvitoju-i-onlayn-avchannyam?fbclid=IwAR07YeLnP9PjMM_6RnlinFOeRjDsXx1-mA6_Yuw9f1g9SMqxZJannDF3S4 (дата звернення: 05.07.2021).
15. Ларчук Г.В., Гавронський В.С. Мережеве навчання URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/13-2.pdf?fbclid=IwAR2JyoHnJN4oCe59aavrDkobrj_2YOHIS8Y2n02CT6uF8kwFn519PW44K4 (дата звернення: 06.07.2021).
16. Педагогические технологии дистанционного обучения / Полат Е.С. и др. ; под ред. Е.С. Полат. Москва : Академия, 2006. 68 с.
17. Про затвердження Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення: 06.07.2021).
18. Рапацевич Е.С. Педагогика. Современная энциклопедия / под общ. ред. А.П. Астахова. Минск : Современная школа, 2010. 720 с.
19. Словари и энциклопедии *Академик*. URL: <https://academic.ru/searchall.php?SWord=виртуально+обучение&from=xx&to=ru&did=&stypе> (дата звернення: 05.07.2021).
20. Стукало Н. Надзвичайне віддалене навчання vs онлайн освіта. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти*. URL: <https://naqa.gov.ua/2020/10/надзвичайне-віддалене-навчання-vs-онлайн/> (дата звернення: 04.07.2021).
21. Definition of 'E-learning' *The Economic Times*. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/definition/e-learning> (дата звернення: 07.07.2021).
22. Educause E-Learning *Educause*. URL: <https://library.educause.edu/topics/teaching-and-learning/e-learning> (дата звернення: 07.07.2021).
23. e-Learning *Академик*. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/473090> (дата звернення: 07.07.2021).
24. The Future of Instructional Models *World Wide Learn*. URL: <https://www.worldwidelearn.com/articles/hybrid-education> (дата звернення: 08.07.2021).
25. What is Online Education *Online education*. URL: <https://www.online-education.net/articles/general/what-is-online-education.html> (дата звернення: 07.07.2021).